

וּבַעֲנֹפְהֵי יְדוּרָן צַפְרֵי שְׁמִיאָ [ובענפוי יתגוררו ציפורי שמים] (דניאל ד, ט), ולא נאמר בפסוק זה "ציפור כנף" אלא "ציפור" בלבד, וודאי הוא שאף עוף טמא בכלל זה, שהרי גם עופות טמאים דרים כענפי העץ. ושלא כדברי ר' יצחק: ודוחים: אין בכך לדחות את דברי ר' יצחק, שאמנם עופות טמאים "צפרי שמיא"

וּבַעֲנֹפְהֵי יְדוּרָן צַפְרֵי שְׁמִיאָ! – צַפְרֵי שְׁמִיאָ – אֵיקָרוּ, צַפְרֵי סְתָמָא לֹא אֵיקָרוּ. תָּא שְׁמַע: כָּל צְפוֹר טְהוּרָה – מְפָלָל דְּאֵיכָא טְמָאָה! – לֹא, מְפָלָל דְּאֵיכָא אַסוּרָה. – מַאי הִיא? אֵי טְרַפָּה – בְּהַדְיָא כְּתִיב! וְאֵי בְּשַׁחוּטָה דְּמְצוּרַע – מְסִיפָא דְקָרָא נְפָקָא, * וְזָה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם – לְרַבּוֹת שְׁחוּטָת מְצוּרַע! – לְעוֹלָם בְּשַׁחוּטָה דְּמְצוּרַע, וְלַעֲבוּר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וּבְלֹא תַעֲשֶׂה. – וְלוֹקְמָה בְּטְרַפָּה, וְלַעֲבוּר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה! – דְּבַר הַלְּמַד מְעַנְיָנוּ, וּבַעֲנִינָא דְשַׁחוּטָה כְּתִיב. תָּא שְׁמַע: "שְׁתֵּי צַפְרִים חַיּוֹת", מַאי "חַיּוֹת"? לָאוּ שְׁחִיּוֹת בְּפִיךָ, מְפָלָל דְּאֵיכָא לָאוּ שְׁחִיּוֹת בְּפִיךָ! – לֹא, מַאי "חַיּוֹת" – שְׁחִינָן רְאִשֵׁי אַבְרִים שְׁלֵהֶן. תָּא שְׁמַע מְסִיפָא: "טְהוּרוֹת" – מְפָלָל דְּאֵיכָא טְמָאוֹת! – לֹא, מְפָלָל דְּאֵיכָא טְרַפּוֹת. – טְרַפּוֹת – מְ"חַיּוֹת" נְפָקָא! הִנְיָחָא לְמֵאן דְּאָמַר יְטְרַפָּה חַיָּה, אֲלֵא לְמֵאן דְּאָמַר טְרַפָּה אֵינָהּ חַיָּה מַאי אֵיכָא לְמִימַר? וְעוֹד, בֵּין לְמֵאן דְּאָמַר טְרַפָּה חַיָּה בֵּין לְמֵאן דְּאָמַר אֵינָהּ חַיָּה, מְדַתְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאל נְפָקָא, דְּדַתְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאל: נְאָמַר מְכַשֵּׁיר וּמְכַפֵּר בְּפָנִים, וְנְאָמַר מְכַשֵּׁיר וּמְכַפֵּר בַּחוּץ, מַה מְכַשֵּׁיר וּמְכַפֵּר הָאֱמוּר בְּפָנִים – עֲשֵׂה בּוֹ מְכַשֵּׁיר כְּמְכַפֵּר, אֶף מְכַשֵּׁיר וּמְכַפֵּר הָאֱמוּר בַּחוּץ – עֲשֵׂה בּוֹ מְכַשֵּׁיר כְּמְכַפֵּר!

ומהשמיענו שיש באכילת ציפור שחוטה של מצורע לעבור עליו בעשה (איסור אכילה הנלמד ממצות עשה, "תאכלו") ובלא תעשה ("וזה אשר לא תאכלו"). ומקשים: באותו אופן יכולים אנו לוקמה [להעמיד אותה, את המיעוט הנלמד מ"כל צפור טהורה תאכלו"] בטרפה, אף שכבר נאמר איסור אכילה זה כאיסור לא תעשה ("נבלה וטרפה לא יאכלו"), ולעבור עליו באכילת טריפה בעשה ולא תעשה! ומשיבים: יש להעמיד את דרשת הכתוב בציפור השחוטה של מצורע, שכן הוא דבר הלמד מענינו, ובענינא [ובענין] של שחוטה כתיב [נאמר] "כל צפור טהורה תאכלו", ואין להעמידה בטרפה, שאינה שחוטה. ומציעים עוד, תא שמע [בוא ושמע] ראייה אחרת בענין זה מן הכתוב בטהרת המצורע "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות" (ויקרא יד, ד), מאי [מה פירושו] "חיות", שהרי ברור שהן חיות בטרם נשחטה האחת והשניה נשלחת? לאו [האם לא] הכוונה שחיות בפּיך, כלומר, שאתה יכול לאכול אותן. ומכלל הדברים נסיק דאיכא לאו [יש] כאלה שאינן חיות בפּיך, כלומר, שהן אסורות באכילה, משום שטמאות הן. הרי איפוא שבא הלשון "ציפורים" גם בעופות טמאים, ושלא כדברי ר' יצחק! ודוחים: לא, אין פירושו הלשון "חיות" אלה המתרות באכילה, אלא מאי [מה פירושו] "חיות"? שחיין ראשי אברים שלהן, ולמעט עופות המחוסרים אבר, שאין הם כשרים לשמש למצורע, ובעופות ממיין טהור בלבד מדובר. ומציעים עוד ראייה, תא שמע מסיפא [בא ושמע ראייה בדבר מסוף הכתוב]. שכן נאמר בו "שתי צפרים חיות טהורות", ובאה הלשון "טהורות" ללמדנו מכלל הדברים דאיכא [יש] ציפורים אחרות שאין הן טהורות אלא טמאות, ושלא כדברי ר' יצחק! ודוחים: לא, כך הוא דיוקן של הכתוב, מכלל הדברים נלמד דאיכא [יש] ציפורים אחרות שהן טרפות, ואולם הריהן ממיין טהור. שאלמלא כן, לא היו נקראות "ציפורים". ותוהים על הסבר זה: והרי טרפות מהכתוב "חיות" נפקא [יוצא. נלמד!] הניחא לְמֵאן דְּאָמַר [זה נוח לדעת מי שאומר] כי הטרפה חיה (יכולה היא שתחיה), ולכן צריך לימוד מיוחד להשמיענו שאין הציפור הטרפה כשרה לשמש כציפור המצורע. אלא לְמֵאן דְּאָמַר [לדעת מי שאומר] כי הטרפה אינה חיה, מאי איכא לְמִימַר [מה יש לומר]? ועוד יש להקשות כי בין לְמֵאן דְּאָמַר [לדעת מי שאומר] שהטרפה חיה, בין לְמֵאן דְּאָמַר [לדעת מי שאומר] כי טריפה אינה חיה, אין שהרי דבר זה מרתנא דבי [ממה ששנה חכם בית] מדרשו של ר' ישמעאל נפקא [יוצא. נלמד!] דתנא דבי [שכן שנה חכם בית מדרשו] של ר' ישמעאל: נאמר בתורה במכלול דיני הקרבנות דינו של הקרבן המכשיר את האדם לאכול מן הקדשים (כאשם מצורע וחטאות שמביאים הזבים והיולדות לאחר טומאתם כדי להכשירם לאכול בקדשים), וכן נאמר דינו של הקרבן המכפר על האדם מעבירות שעבר (כקרבנות החטאות והאשמות השונים), והרי אלה הקרבנות נעשים בפנים המקדש, בעזרה. וכמו כן נאמר בתורה במכלול דיני הקרבנות גם דיניהם של הקרבן המכשיר והקרבן המכפר שנעשים בחוץ למקדש, כציפורי מצורע הבאים להשלמת טהרתו וכשעיר המשתלח ביום הכיפורים. ומעתה נקיש: מה הקרבן המכשיר והמכפר האמור בפנים – עשה (נקבע) בו שיהא דינו של הקרבן המכשיר כדינו של הקרבן המכפר, שגם אימורי הקרבנות המכשירים קרבים על המזבח. אף בקרבן המכשיר ובקרבן המכפר האמור בחוץ – עשה בו מכשיר כמכפר, וכשם שבעל מום אינו כשר בשעיר המשתלח, כן אין הוא כשר בציפורי מצורע. ואין אנו צריכים לדרשת הכתוב "טהורות" כדי ללמדנו כן!

עיונים

בשחוטה דמצורע מדרך טהרתו של המצורע שעליו להביא שתי ציפורים, כנאמר "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות" (ויקרא יד, ד). ואמרו חכמים בשתי הציפורים הללו שהן ציפורי דרוז (משנה נגעים פי"ד מ"א).

אחת משתי הציפורים הללו נשחטת על כלי חרש ועל מים חיים הנתונים בו, ככתוב "וצזה הכהן ושחט את הציפור האחת אל כלי חרש על מים חיים" (ויקרא שם ה), ונחלקו חכמים בתויב אם השחיטה צריכה להיעשות דווקא על ידי כהן או בכל אדם. ולאחר שחיטתה חופרים חפירה וקוברים את הציפור השחוטה בפני המצורע (תרי"ט). ואילו הציפור השנית, נקראת ציפור המשתלח, על שם שדינה להישלח לחופש. ובשעה שהכהן משלחה, אין הוא מפנה פניו לא לכיוון הים, באופן שתישלח הציפור לכיוון זה (אם הוא בעיר השוכנת על חוף הים), ולא ישלחה לכיוון העיר (אם הוא עומד מחוצה לה), ולא למדבר (אם הוא המדבר סמוך לעיר).

לְמֵאן דְּאָמַר טְרַפָּה חַיָּה אֲלֵא לְמֵאן דְּאָמַר טְרַפָּה אֵינָהּ חַיָּה תְּהוּ רַאשׁוֹנִים בְּדַבְרֵהּ זֶה, מַה מִּקּוּם

מסורת הש"ס

א. קדושין נו,א. ירושלמי עיזי פייה חייב. מדרש תנאים לדברים כב, ו. ספרי דברים כב, ו.

ב. אבדרי"ג (נוסחה א) פליז. סנהדרין פו,א. חולין סג,א. קטוב, ספרא ברייתא דר"י פי"א ד"ה פרק א. ילק"ש תורה רצח, שנט, תקלו, תקנא, תרה, תרו, תשיב.

ג. חולין מב,א. עה,א. תמורה יא,ב. נדה כד,א. בכורות ג,א. ירושלמי נויר פיזי חייא. תוי"כ פי"א, ד. פי"ז, טו. ילק"ש תורה ריו, תקד, תקלו, תרעו, תרפט.

ד. קדושין שם. כריתות כה,א. ילק"ש תורה תקנט.

גרסות

כל צפור טהורה יש בכתי"י ובדפ"י: **כל צפור טהור אסורה מאי היא אי יש בכתי"י: אסיירי מאי אסיירי אילימא.**

בהדיא כתיב יש בכתי"י: בהדיא כתיב בה.

טהורה מכלל בכתי"י: טהורה תאכלו מאי לאו ויש בכתי"י: **טהורה תאכלו לאו וכן: טהורה תאכלו מאי לאו מכלל.**

בשחוטה דמצורע מסיפא בכתי"י: **שחיטה דמצורע מסיפיה.**

מהם לרבות שחיטת מצורע לעולם בשחוטה דמצורע בכתי"י: **לרבות שחוטה דמצורע לעולם שחוטה.**

ובענינא דשחוטה בכתי"י: **ובענינא דשחיטה.**

מאי חיות לאו שחיות בפּיך מכלל דאיכא לאו שחיות בפּיך לא מאי חיות שחיין בכתי"י: **מאי לאו חיות בפּיך מכלל דאיכא דלא חיות בפּיך לא שחיין.**

טהורות מכלל בכתי"י: טהורות לאו מכלל.

בין למאן דאמר טרפה יש בכתי"י: אפי' למא"ד טרפה.

דאמר טרפה חיה בכתי"י: דאמר חיה.

דתנא דבי רבי ישמעאל נאמר יש בכתי"י: נאמר.

תוספות

טרפות מחיות נפקא – תימה: הא דרשינן מיניה שחיין ראשי אברים! וליכא למימר דהכי קאמר: דטרפה ידעינן מכל שכן דמחוסר אבר, דאמעטיט

מ"חיות" – דאכתי אימא דקרא למעוטי טרפה אתא, ולא למחוסר אבר! ועוד קשה: דקאמר "הניחא למאן דאמר טרפה חיה", דמשמע לדידיה לא ממעטינן טרפה מ"חיות", ובפרק קמא דעבודה זרה (ה,ב), אמרינן: מניין למחוסר אבר שאסור לבני נח? ויולדות, שאינן נזיין אלא להכשירן נקדשים. מכפר בפנים – כל טמאות ואשמות. מכשיר בחוץ – לפי מלואו שכן לטהר. מכפר בחוץ – שעיר המשחלת. עשה בו מכשיר כמכפר – נלל מיני כשרות וטהרה, שהרי גם המכשירין קרינים האמורין שלהן. אף בחוץ עשה מכשיר צפרים כמכפר – שעיר המשחלת דאסור נמוס, דנעי ראו לנש, שנאמה שיפול הגורל לנש יהיה ראו למזבח.

יש למחלקת בדבר שהוא נתון לפנינו במציאות, ואפשר לברוקו? ויש שאמרו כי נעשו נסיונות רבים, שהראו כי טרפות לא היו יותר משנים עשר חודש. ואולם זה הסבור מתוך חכמתו או מקבלת רבותיו, שטרפה חיה, עדיין יכול לטעון כי אין בענין זה הוכחה חד משמעית, ויש לתלות את חיי הטרפה בגורמים שונים (רמב"ן). אכן יש ראשונים שאמרו כי לדעה כי הטרפה חיה, אין הכוונה שהיא עתידה לחיות שנים רבות, אלא היא מתנוונת והולכת, אלא שאין זמן קצוב לחייה כפי שסבור האומר שטרפה אינה חיה (תוס', רשב"א ועוד).

ועוד כתבו ראשונים כי כל עיקרה של מחלוקת זו האם טריפה חיה או אינה חיה, אינה אלא במקרים של ספק. שלדעת הסבורים שטרפה אינה חיה, הרי כל ששהתה שנים עשר חודש ולא מתה – בידוע שאינה טריפה. ואילו לדעת האומרים טריפה חיה, הריהי אסורה לעולם. אבל טריפה דאית – אין ההשתייה מתירה אותה, גם לדעת האומרים טריפה אינה חיה, ויש להניח שהיתה זו טעות (שירת הרשב"א), או שגם אם אירע כן, הרי זה מקרה נדיר ואקראי, ואין זה מוציא אותה מכלל טריפה (מאירי, מהרש"ל).

אמר רב נחמן — "טהורות" למעוטי כפורים של עיר הנדחת. ולמאי — להי מיניהו אינטריך קרא להך? דהא משלח — פשיטא דשל עיר הנדחת לאו צר שילוח הוא, דלא אמרה תורה שלח למקלה. דממנון עיר הנדחת — אסור, ואס ישלחנה, יהיו צני אדם לדין אותה לאחר זמן. אלא בשחוטה — אפילו הוה דשחוטה היא ולא

אכלי לה, ויכול לשורפה אחר שחיטה לא מיטי מעיר הנדחת. רבא אמר — להכי אחי "טהורות" — שלא יזווג לה אחרת. שאס צא לידו מזרע אחר לאחר שיטהר את זה — לא יאמר הכהן "הנא אחרת וזווגה לחיה של מזרע ראשון". דהכי משמע: "טהורות", מכלל דליכא אסורות, ומאי ניהו? הנשאת דמזרע. ולמאי — צנית לה דמזרע? אי לשחיטה הא בעיא שילוח — משום מזרע קמא, ופשיטא דאסור! אלא לשילוח — ומיפוק ליה לשילוח דתרוייהו. רב פפא אמר — "טהורות" למעוטי כפרים שהמליפן ולקמן מן הגוי צדמי עבודה זרה שמכר לו. ולמאי קבעי לה — דמצעי קרא למיסרה? אי לשילוח — פשיטא דאסור. בר קטלא הוא — ופשיטא דאינו ראוי לשלוח, ולא לשחיטה — דהא דינו נסקלה. אלא לשחיטה — דאי משום "וצערת הרע" — הרי מצוער מן העולם הוא. רבי אליעזר מחייב לשלח — אף על פי שאין הנינים שלו, הואיל ומנהגו צנן שזוכן על צינים אחרים. ועוף טהור הוא, ולא זהו שקורין *קוקו"א. קורא זכר — אכל נקבה — אפילו רצנן מודו, כדמפרש בגמרא טעמא דרבי אליעזר. אם טרפה — אמן של אפרוחים טרפה — מייד לשלח, אכל אפרוחים טרפות — אינו מייד לשלח את האס.

תוספות

למעוטי צפרי עיר הנדחת — תימה: הא נמי נפקא מדתנא דבי רבי ישמעאל, דכיון שאסורים בהנאה, לא קרינן ביה "ממשקה ישראל!" ואפשר דלא

ממעעטין "ממשקה ישראל" אלא דומיא דערלה וכלאי הכרם, שלא היה להם שעת הכושר, כדאמר פרק קמא דמנחות (ו,א), והילכך אפילו לכפרה מותרות. דאי משום הנאה — מצות לאו ליהנות ניתנו. וצריך עיון: בבהמת עיר הנדחת, אם עבר והקדישה והקריבה, אם הוא קרבן כשר, כיון דלטרפה קיימא.

שלא יזווג לה אחר — צריך עיון: היאך משמע זה מ"טהורות?". ואם תאמר: ו"יחיותי" למה ליו? ויש לומר: דרבה ורב נחמן בר יצחק לא פליגי אהדדי, ותרי מייעוטי, חד לדמר וחד לדמר.

לצפרים שהחליפן בעבודה זרה — כאן נמי צריך לומר דלכפרה כשרות. דאם לא כן, תיפוק ליה מדתני דבי רבי ישמעאל. ומשום הכי נקט שהחליפם בעבודה זרה, אבל צפרים הנעבדים — פשיטא דאסורין, דאין ראויין לכפרה.

אָלָא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְמַעוּטֵי צְפוּרֵי עִיר הַנִּדְחָת. לְמַאי? אִי לְשִׁילוּחַ — "לֹא אָמְרָה תוֹרָה שְׁלַח לְתַקְלָה! אָלָא לְשַׁחֲטָהּ. רַבָּא אָמַר: לְמַעוּטֵי שְׁלֹא לְזוּגָה לָהּ אַחֲרַת קוּדָם שְׁלוּחֶיהָ, לְמַאי? אִי לְשַׁחֲטָהּ — הָא בְּעֵינָא שְׁלִיחוֹת! אָלָא לְשִׁילוּחַ. רַב פֶּפְא אָמַר: לְצְפוּרִים שֶׁהִחְלִיפוּ בְּצְפוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה, דְּכֹתִיב ו'וְהֵייתָ חָרָם כְּמַהוּ" — כָּל מַה שֶּׁאַתָּה מְהַיֶּיחַ הֵימָנוּ כְּמַהוּ, לְמַאי? אִי לְשִׁילוּחַ — לֹא אָמְרָה תוֹרָה שְׁלַח לְתַקְלָה! אָלָא לְשַׁחֲטָהּ. רַבִּינָא אָמַר: הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן — בְּעוֹף שֶׁהֲרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, הִיכִי דְמִי? אִי דְגָמַר דִּינָא — בַּר קִטְלָא הוּא! אָלָא קוּדָם גָּמַר דִּינָא, וּלְמַאי? אִי לְשִׁילוּחַ — בְּעֵי לְאַתּוּי לְבֵי דִינָא וְקִיּוּמֵי "וּבְעַרְתָּ הָרַע מִקְרַבְךָ"! אָלָא לְשַׁחֲטָהּ.

א "עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור". בשלמא עוף טמא רובץ על ביצי טהור — בעינן "צפור", וליכא! אלא עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא, הוה צפור הוא! פדאמר רב פהנא: "תקח לך" — ולא לכלבין, הוה נמי: "תקח לך" — ולא לכלבין. והיכא איתמר דרב פהנא? אהא, דתניא: אם טרפה — חייב בשילוח, אפרוחים טרפות — פטור משילוח מנא הני מילי? אמר רב פהנא: דאמר קרא "תקח לך" — ולא לכלבין. ולהקיש אם טרפה לאפרוחים, מה אפרוחים טרפות — פטור משילוח, אף אם טרפה נמי פטור מלשלח!

אלא אמר רב נחמן בר יצחק: הכתוב "טהורות" בא למעוטי [למעט] צפורי עיר הנדחת שדינה של עיר זו לשריפה, ואין הציפורים שבה כשרות לשמש למצורע. ומבררים: למאי [קנה, לאיזה ציפור] משתי ציפורי המצורע כוונת הדברים, שכן אי [אם] הכוונה להצפור הנועדה לשילוח — אין צורך בדרשת הכתוב לכך, שהרי לא אמרה תורה שלח את ציפור המצורע לתקלה, שיכשלו בה בני אדם, שהרי ציפור עיר הנדחת אסורה באכילה, ואם תישלח כציפור מצורע, עלולים בני אדם לצוד אותה לאוכלה ולהיכשל באכילה אסורה. אלא הכוונה לציפור המצורע המיועדת לשחיטה. רבא אמר כי הכתוב "טהורות" בא למעוטי [למעט] שלא לזווג (לצרף) לה לציפור המיועדת להשתלח אחר שנטהר מצורע זה, ציפור אחרת המיועדת לשחיטה לטהרת מצורע אחר, קודם שילוחיה. ומבררים: למאי [קנה, לאיזה ענין] היה מקום לומר שיצרפו את הציפור המשתלחת של מצורע זה לציפור של מצורע אחר, אי [אם] לענין שחיטה, שתישחט הציפור של מצורע זה המיועדת להשתלח לציפור המשתלחת של מצורע אחר, והיא תישחט — ברור הדבר שאין לעשות כן, שכן הא בעיא [הרי הא צריכה] שילוח! אלא הכוונה היא לשילוח, לשמש כציפור המשתלחת גם עבור מצורע אחר. ולכך בא הכתוב "טהורות" ללמדנו כי לענין אחר הריהי אסורה. רב פפא אמר הסבר אחר לשאלה מה בא הכתוב "טהורות" למעט: לענין צפורים שהחליפו עם הגוי בתמורה לעבודה זרה, שמכר היהודי לגוי עבודה זרה, ונתן לו הגוי תמורתה ציפורים אלה. וטעם הדבר שנאסרו לשמש כצפרי מצורע, דכתיב [שכן נאמר] באיסור עבודה זרה "ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), לומר: כל מה שאתה מהייה (קונה ומקבל) הימנו, הרי הוא כמוהו, ומבררים: למאי [קנה, לאיזה ענין] נאמר מייעוט זה בציפורי המצורע, אי [אם] לענין הציפור המיועדת לשילוח — אין צורך בדרשה מיוחדת שאין להשתמש בציפור שכוזו כציפור משתלחת, שהרי בעי לאתווי לבי דינא וקיומי [שם יג, ו]! אלא הכוונה היא לציפור המיועדת לשחיטה.

גדרות

אלא אמר רב נחמן בכתיימי: **אמר רב נחמן** **אלא לשחיטה רבא אמר** **למעוטי** בכתיימי: **אלא לשחוטה רבא אמר**. **בכתהיי:** **שהחליפו** **שהחליפן**.

בצפרי עבודה זרה יש כתיי שחסרות בהם מלים אלה וכן יש בכתיי: **בעבודה זרה**.

כל מה שאתה מהייה **הימנו** בכתיי: **כל שאתה מהייה** **אחריו הרי הוא**. **לשחיטה רבינא אמר** **הכא במאי עסקינן** **עוֹף שֶׁהֲרַג** בכתיימי: **לשחוטה רבינא אמר** **לעוף שהרג**. **אלא קודם גמר דינא** בכתיימי: **ואי דלא גמר דיניה**.

בעי לאתווי לבי דינא **וקיומי** בכתיימי: **הא בעי לאתווי לבי דינא** **וקיומי** ביה.

ביצי טהור בעינן צפור בכתיימי: **ביצי עוף טהור צפור בעינן**.

דאמר קרא תקח לך בכתיימי: **תקח לך**.

ולהקיש אם טרפה לאפרוחים מה אפרוחים **טרפות פטור משילוח** **אף אם טרפה נמי פטור מלשלוח** בכתיימי: **ולקיש אם לאפרוח מה אפרוחים** **אף אם נמי טרפה לא**.

שנינו במשנתנו **שעוף טמא הרובץ על ביצי עוף טהור** וכן **עוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא**, שבוה ובוה פטורים מלשלח את האם. ודנים בדבר: **בשלמא** [ונניח, הדבר מוכן] בדינו של **עוף טמא הרובץ על ביצי עוף טהור**, שאין בו מצות שילוח הקן, כי **בעינן** [צריכים אנו] שתהיה האם המשתלחת בכלל "צפור", ככתוב "כי יקרא קן צפור לפניך" (דברים כב, ז), **ולכא** [ואין כאן]. שהרי העוף הטמא אינו בכלל "ציפור". **אלא עוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא**, מדוע אין בו מצות שילוח, הא [הרי] "צפור" הוא! ומשיבים: **כדאמר** [כמו שאמר] **רב כהנא** בענין אחר בפירוש הכתוב האמור בשילוח הקן [ואת הבנים תקח לך] (שם ז) — כוונתו שתהא לקיחת הבנים ראויה לך, שיכול אתה לאוכלם, ולא אמר הכתוב מצוה בלקיחה שאינה ראויה אלא **לכלבין**, **הכא נמי** [כאן בענין עוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא גם כן] יש לדרוש: "תקח לך" — ולא לכלבין, ומאחר ואין ביצי העוף הטמא ראויות לאכילת האדם, אין בקן זה מצות שילוח הקן. ומסבירים: **היכא איתמר** [היכן בתחילה נאמר] דבריו אלה של **רב כהנא**? — **אהא דתניא** [על הלכה זו ששנינו בבבוייתא]: **גם אם היתה האם טרפה**, העומדת למות — **חייב בשילוח** האם. ואולם אם היו האפרוחים **טרפות** — **פטור משילוח**. ודנו בהלכה זו שבבבוייתא: **מנא הני מילי** [מנין הדברים הללו]? **ואמר רב כהנא**, שכן **אמר קרא** [הכתוב] "תקח לך" — ולא לכלבין. ומאחר ואין האפרוחים שהם עצמם טריפה ראויים לאכילת האדם, אלא רק לאכילת הכלבים, לכך אין נוהגת בקן זה מצות שילוח הקן. ומקשים: **ולהקיש** [ונקיש, נשווה] את דין האם הטרפה לדין האפרוחים הטרפות, ונאמר: מה במקרה של אפרוחים טרפות — הריהו פטור משילוח, אף במקרה של אם טרפה נמי [גם כן] — הריהו פטור מלשלח!

עיונים

אמר רב נחמן בר יצחק... רבא אמר... רב פפא אמר... רבינא אמר הסברו של רב נחמן בר יצחק הינו ראשון לארבעה הסברים שונים באשר לשאלה מהו המיעוט הנלמד מהכתוב "טהורות". ואף שארבעה הסברים שונים הם הנאמרים באותו כתוב, פסק הרמב"ם (הלכות טומאת צרעת פ"א, ה"ח) שאין לוקחים לציפורי מצורע מציפורי עיר הנדחת ולא מציפורים שהחליפן בעבודה זרה ולא מציפורים שהרגו את הנפש, וכתבו מפרשיו שאין מחלוקת בין ארבעת האמוראים הללו, אלא שכל אחד ואחד אמר דבר אחד מאלה, ולכך ניתן לפסוק ככולם (כ"מ). אכן דנו המפרשים מדוע פסק הרמב"ם כשלושה הסברים מתוך הארבעה, ולא פסק אף כהסברו של רבא שבא הכתוב למעט שלא יזווג לה אחרת קודם שילוחיה למצורע. והשיבו כי יתכן וסבור הרמב"ם שאין הלכה ברבא, אלא רק כרב פפא ורבינא שמאוחרים הם (יש"ש, וסיים "וכשיבא אליהו ויאיר עינינו בהלכה זו אם מותר לזווגה אם לא").

למעוטי צפורי עיר הנדחת דנו התוס' בדינה של בהמת עיר הנדחת שעבר אדם והקדישה והקריבה, האם היא קרבן כשר, שהרי עומדת היא להריגה. והסבירו המפרשים את שאלתם, שכן כלל הוא שיכתוטי מיכתת שיעוריה, ומטעם זה פסול שופר של עיר הנדחת (או של עבודה זרה שם) לתקיעה בראש השנה, כדרך שלמדו לעיל (פט,א), שכן אין בו שיעור שופר הראוי מאחר ועומר הוא לאיבוד, והוא הדין אם כן לבהמת עיר הנדחת (מהרש"א). אכן יש מהאחרונים שכתבו שלא כתבו כן התוס' כשאלה להלכה, שהרי זה פשוט שמאחר שגילתה התורה בכתוב "טהורות" שציפורי עיר הנדחת פסולות לשמש לציפור הנשחטת, ואפילו קודם גמר דין — הרי שאסורות הן למכשיר (בדינו של המצורע הנטהר בציפורים). ובראי שהריהן אסורות מלכפר בקרבן. וכל שאלתם של התוס' אינה אלא אלמלא דרשה זו שנלמדה מ"טהורות" (פנים מאירות). **למעוטי שלא לזווג לה אחרת קודם שלוחיה** ובאשר לדרך בה נלמד הדבר מהכתוב "טהורות"

אורה ההלכה
אם טרפה שילוח הקן נוהג אפילו אם האם טריפה. כבבוייתא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ג ה"א. שו"ע יו"ד רצב, א).
אפרוחים טרפות היו האפרוחים טריפה — פטור מלשלח. כבבוייתא. (רמב"ם שם ה"ט. שו"ע שם סעף ז).

כתב רש"י שכן יש במלה "טהורות" להורות שיש אחרות האסורות באכילה, וכדרך שהתפרשו ההסברים האחרים. ובכלל האסורות הללו הציפור הנשאת של מצורע זה לשם מצורע אחר (רש"י). אכן תהו התוס' כיצד הסיק רבא את הסברו זה מתוך הכתוב "טהורות". **והיכא איתמר דרב כהנא אהא דתניא** תהו המפרשים בטעם הדבר שכלל עקרוננו זה שקבע רב כהנא, שאין מצות שילוח הקן נוהגת אלא כאשר הבנים ראויים לאכילת אדם, לא אָמְרוּ בהסבר משנתנו אלא בהסבר הבבוייתא. שהרי גם משנתנו הפוסרת משילוח הקן עוף טהור הרובץ על ביצי עוף טמא. אף שבכלל "ציפור" הוא, הלא הלכה זו היא משום עקרון זה של רב כהנא, וכמוסבר לפנינו בסוגיה. והסבירו כי העדיפו להביא את הסברו של רב כהנא דווקא על דברי הבבוייתא, משום שאילו היו באים הדברים כהסבר לדברי משנתנו, היה מקום להציע הסבר אחר ולומר כי טעם משנתנו משום שמקשים אפרוחים לאם, וכשם שכשהאם טמאה הריהו פטור משילוח, כך הוא גם באפרוחים טמאים. ואולם בבבוייתא שבה נאמר במפורש שבאם טרפה חייבים בשילוח ובאפרוחים טריפות פטורים מן השילוח, רואים בבירור שאין מקשים אפרוחים לאם. ומעתה יבוא הסברו של רב כהנא על נכון (תהורא"ש).

שו"ע **העתיקה** cucu — קוקייה.

כחן דרבנן — דאפילו נקורא פטרי, אי לאו דנקצה היא, אף על גב דכמינ ציה דגריה — "יֵס" צעיקן, ולא זכר.

משנה גמרא

היתה יושבת בין שני רובדי אילן — ומגביהים אותה צאור. כל — שאילו ידחה זה מזה תשמט האס ותפול עליהן — מיצ, ואס נופלת ללדון — פטור. ביניהן — צלה מכלן וצלה מכלן. אפילו כנפיה נוגעות בהן פטור — ולקמן מפרש לה, מן הזל. מה ביניהן אפילו נגעה בהן — ואשמועינן פטור ד"על" צעיקן. אף על גביהן — דקתני "מיצ" — בדנגעה בהו. וממתינין ליכא לאומוזי דארבי דעמי נוגעים, משום דמתינין צמפופת, הא בין שני רובדי אילן — "רונגת" קרינא ציה. מה ביניהן דלא נגעה עלייהו אף על גביהן דלא נגעה עלייהו — מלעיל, וסוז אין כלן נגיעה. דאי נמי נגעה מן הלדון — אינה נגיעה, ד"על" צעיקן, ואפילו הכי קתני "מיצ", הואיל ועליהן רונגת. ליתני רובדי אילן — ואף על גב דיושבת צמקומה תחמיה לפטור, וכל שכן מעופפת דלינה רונגת. מן הצד — שנוגעת צדידה, ולא על גביהן. אף על גביהן דלא נגעה עלייהו — וסוז אין כלן נגיעה. ואפילו הכי, הואיל ויושבת — מיצ, ד"רונגת" קרינא ציה. מה ביניהן דנגעה בהו — דאי לא נגעה, לא איטריין לאשמועינן. אף על גביהן דנגעה בהו — מלמעלה.

תוספות

מה ביניהן דלא נגע עלייהו — תימא: הא דמחייב לעיל ברובדי אילן, היכי מיירי? אי אפילו בלא נגע מן הצד כלל — מאי משני הכא "אף על גביהן, דלא נגעה עלייהו, והיינו רובדי אילן", משמע: הא מן הצד נגעה, אכתי תקשה: דהא חייב ברובדי אילן לעיל, אף על גב דלא נגעה כלל! ואי לא מחייב לעיל אלא בנגעה מן הצד דוקא — אם כן, מאי קאמר בסמוד "מעופפת איצטריכא ליה, דאפילו כנפיה נוגעות בקו", כיון דההוא נוגעים במן הצד, אכתי תקשה: ליתני רובדי אילן, וכל שכן מעופפת, דהא ברובדי אילן מיירי נמי בנוגעים מן הצד!

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַחְלוּקַת בְּקוּרָא זָכָר, אֲבָל בְּזָכָר דְּעִלְמָא — דְּבַרֵּי הַכָּל פְּטוּר. פְּשִׁיטָא, "קוּרָא זָכָר" תֵּנָן! מַהוּ דְּתִימָא: רַבִּי אֶלְעָזָר — אֶפְיֵלוּ זָכָר דְּעִלְמָא מְחַיֵּיב, וְהָאִי דְּקִתְנִי "קוּרָא זָכָר" — לְהוֹדִיעַךָ פִּתְחָן דְּרַבְּנָן, קָא מְשַׁמְעֵ לָךְ. תֵּנִיא נְמִי הָכִי: זָכָר דְּעִלְמָא — פְּטוּר, קוּרָא זָכָר, רַבִּי אֶלְעָזָר מְחַיֵּיב, וְחֻכְמֵי פוּטְרִין.

ה משנה היתה מעופפת, בזמן שפנפיה נוגעות בקן — חייב לשלח, אין כנפיה נוגעות בקן — פטור מלשלח. אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת — חייב לשלח, שנאמר "קן" — קן מפל מקום. הויו שם אפרוחים מפריחים או ביצים מוזרות — פטור מלשלח, שנאמר "והאם רבצת על האפרוחים או על הביצים". מה אפרוחים — בני קיימא, אף ביצים — בני קיימא, אף ביצים — בני קיימא, יצאו מוזרות. ומה הביצים — צריכין לאמן, אף האפרוחין — צריכין לאמן, יצאו מפריחין.

ו גמרא תנו רבנן: "רבצת" — ולא מעופפת, יכול אפילו כנפיה נוגעות בקן? תלמוד לומר "רבצת", מאי תלמודא? מדיא קפיה?

ז אמר רב יהודה אמר רב: היתה יושבת בין שני רובדי אילן, רואים, כל שאם תשמט נופלת עליהם — חייב לשלח, ואם לאו — פטור. מיתבי: היתה יושבת ביניהן — פטור מלשלח, על גביהן — חייב לשלח. היתה מעופפת, אפילו כנפיה נוגעות בקן — פטור מלשלח. מאי לאו על גביהן דומיא דביניהן, מה ביניהן — דנגעה בהו, אף על גביהן דנגעה בהו, אבלי רובדי אילן — פטור! — לא, על גביהן דומיא דביניהן, מה ביניהן דלא נגעה עלייהו, אף על גביהן — דלא נגעה עלייהו, ויהיינו רובדי אילן. דאי סלקא דעתך רובדי אילן פטור, אדתיני "היתה מעופפת, אפילו כנפיה נוגעות בקן" — פטור מלשלח" ליתני רובדי אילן וכל שפן מעופפת! — מעופפת איצטריך ליה, דאפילו כנפיה נוגעות בקן — חייב לשלח! אמר רבי ירמיה: כי קתני מתניתא — פנוגע מן הצד. איפא דאמר, לימא מסייע ליה: היתה יושבת ביניהן — פטור מלשלח, על גביהן — חייב לשלח, היתה מעופפת אפילו כנפיה נוגעות בקן — פטור מלשלח, מאי לאו על גביהן דומיא דביניהן, מה ביניהן — דלא נגעה עלייהו, אף על גביהן — דלא נגעה עלייהו, והיינו רובדי אילן. — לא, על גביהן דומיא דביניהן, מה ביניהן — דנגעה בהו, אף על גביהן — דנגעה בהו, אבלי רובדי אילן — פטור. — אי הכי, אדקתני סיפא "היתה מעופפת, אפילו כנפיה נוגעות בקן — פטור",

ועוד אמר ר' אלעזר בהסבר מחלוקת זו של ר' אליעזר וחכמים: מחלוקת זו אינה אלא בקורא זכר, אבל בזכר דעלמא [סתם] שלא ממין הקורא — לדברי הכל, ואף לדעת ר' אליעזר, פטור המוצא משילוח הקן. ותוהים על דבריו: פשיטא [פשוט] שכן הוא, והלא "קורא זכר" תנן [שנינו במשנתנו] ומשיבים: חידוש יש בדברי ר' אלעזר, שכן מהו דתימא [היה מקום שתאמר] כי ר' אליעזר אפילו זכר דעלמא [סתם] מחייב בשילוח הקן, והאי דקתני [וחה ששנה] במשנתנו במחלוקתו עם חכמים "קורא זכר" — להודיעך כחן דרבנן [של חכמים], שלא רק בסתם זכר, אלא אפילו בקורא זכר הריהם פוטרים. לכך קא משמע לן [הוא, ר' אלעזר, משמיע לנן] שלדעת ר' אליעזר אין מצות שילוח הקן בסתם זכר. ומביאים ראיה לדבר, תניא נמי הכי [שנויה ברייתא גם כן כן]: זכר דעלמא [סתם] — פטור, קורא זכר — ר' אליעזר מחייב, וחכמים פוטרין.

ה משנה היתה האם מעופפת (מרתפת) על האפרוחים או על הביצים שבקן, בזמן שכנפיה נוגעות באפרוחים או בביצים שבקן — הריהו חייב לשלח את האם, ובזמן שאין כנפיה נוגעות בקן — פטור מלשלח. אף אם אין שם בקן אלא אפרוח אחד או ביצה אחת — חייב לשלח, שכן נאמר "קן", לומר: קן מכל מקום. הויו שם אפרוחים מפריחים הגדולים דיים כדי לעוף או ביצים מוזרות מקולקלות, שאין אפרוח תעיר לבקור מתוכן — פטור מלשלח, שכן נאמר "והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים" (דברים כב, ו), הושוו אפרוחים לביצים, ללמד: מה אפרוחים הם בני קיימא, אף ביצים בני קיימא, יצאו הביצים המוזרות, שאין הן בנות קיימא. ומה הביצים צריכין לאמן לדגירה, אף האפרוחין שחייבים בהם בשילוח הקן, מדובר רק באלה הצריכין עדיין לאמן, יצאו מכלל מצות שילוח הקן האפרוחים שכבר מפריחין שאין צריכים עוד לאימם.

ו גמרא שנינו במשנתנו דין הקן בזמן שהאם מעופפת, ועוד בענין זה תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב "רובצת" — דווקא באופן זה הריהו חייב בשילוח, ולא במעופפת. יכול יהא פטור משילוח אפילו במעופפת שכנפיה נוגעות בקן? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "רובצת", שבאופן זה הריהו חייב בשילוח. ושואלים: מאי תלמודא [מה הלמוד], כיצד למדים אנו כן מהמלה "רובצת" לחייב בשילוח בזו שכנפיה נוגעות בקן? ומשיבים: מדלא כתיב [מתוך שלא נאמר] "יושבת" אלא "רובצת", וכשכנפיה נוגעות בקן הרי זה בכלל "רובצת".

ז ומביאים עוד בענין זה מה שאמר רב יהודה אמר רב: אם היתה האם יושבת מעל הביצים או האפרוחים כשהיא בין שני רובדי אילן (ענפי אילן — רואים, כל שאם תשמט הציפור (אם הענפים יפרוד) היא נופלת עליהם (על הביצים או האפרוחים) — חייב לשלח, ואם לאו [א] על דבריהם שנינו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב "רובצת" — דווקא באופן זה הריהו חייב בשילוח, ולא במעופפת. יכול יהא פטור משילוח אפילו במעופפת שכנפיה נוגעות בקן? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "רובצת", שבאופן זה הריהו חייב בשילוח. ושואלים: מאי תלמודא [מה הלמוד], כיצד למדים אנו כן מהמלה "רובצת" לחייב בשילוח בזו שכנפיה נוגעות בקן? ומשיבים: מדלא כתיב [מתוך שלא נאמר] "יושבת" אלא "רובצת", וכשכנפיה נוגעות בקן הרי זה בכלל "רובצת".

ז ומביאים עוד בענין זה מה שאמר רב יהודה אמר רב: אם היתה האם יושבת מעל הביצים או האפרוחים כשהיא בין שני רובדי אילן (ענפי אילן — רואים, כל שאם תשמט הציפור (אם הענפים יפרוד) היא נופלת עליהם (על הביצים או האפרוחים) — חייב לשלח, ואם לאו [א] על דבריהם שנינו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב "רובצת" — דווקא באופן זה הריהו חייב בשילוח, ולא במעופפת. יכול יהא פטור משילוח אפילו במעופפת שכנפיה נוגעות בקן? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "רובצת", שבאופן זה הריהו חייב בשילוח. ושואלים: מאי תלמודא [מה הלמוד], כיצד למדים אנו כן מהמלה "רובצת" לחייב בשילוח בזו שכנפיה נוגעות בקן? ומשיבים: מדלא כתיב [מתוך שלא נאמר] "יושבת" אלא "רובצת", וכשכנפיה נוגעות בקן הרי זה בכלל "רובצת".

ז ומביאים עוד בענין זה מה שאמר רב יהודה אמר רב: אם היתה האם יושבת מעל הביצים או האפרוחים כשהיא בין שני רובדי אילן (ענפי אילן — רואים, כל שאם תשמט הציפור (אם הענפים יפרוד) היא נופלת עליהם (על הביצים או האפרוחים) — חייב לשלח, ואם לאו [א] על דבריהם שנינו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב "רובצת" — דווקא באופן זה הריהו חייב בשילוח, ולא במעופפת. יכול יהא פטור משילוח אפילו במעופפת שכנפיה נוגעות בקן? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "רובצת", שבאופן זה הריהו חייב בשילוח. ושואלים: מאי תלמודא [מה הלמוד], כיצד למדים אנו כן מהמלה "רובצת" לחייב בשילוח בזו שכנפיה נוגעות בקן? ומשיבים: מדלא כתיב [מתוך שלא נאמר] "יושבת" אלא "רובצת", וכשכנפיה נוגעות בקן הרי זה בכלל "רובצת".

ז ומביאים עוד בענין זה מה שאמר רב יהודה אמר רב: אם היתה האם יושבת מעל הביצים או האפרוחים כשהיא בין שני רובדי אילן (ענפי אילן — רואים, כל שאם תשמט הציפור (אם הענפים יפרוד) היא נופלת עליהם (על הביצים או האפרוחים) — חייב לשלח, ואם לאו [א] על דבריהם שנינו רבנן [שנו חכמים] בברייתא על הכתוב "רובצת" — דווקא באופן זה הריהו חייב בשילוח, ולא במעופפת. יכול יהא פטור משילוח אפילו במעופפת שכנפיה נוגעות בקן? לכך תלמוד לומר (מלמדנו הנאמר) "רובצת", שבאופן זה הריהו חייב בשילוח. ושואלים: מאי תלמודא [מה הלמוד], כיצד למדים אנו כן מהמלה "רובצת" לחייב בשילוח בזו שכנפיה נוגעות בקן? ומשיבים: מדלא כתיב [מתוך שלא נאמר] "יושבת" אלא "רובצת", וכשכנפיה נוגעות בקן הרי זה בכלל "רובצת".

עיונים
היתה יושבת בין שני רובדי אילן ואף ששאל ר' ירמיה שאלות רבות שענינן חציצה, אין מקרים אלה דומים ליושבת בין שני רובדי אילן, שכאן אין בינה לבין בניה אלא אויר בלבד, ואויר אינו נחשב חציצה (ש"ת אג"מ). ועוד הוסיפו כי לא זו בלבד שאין האויר חוצץ, אלא שאין האויר שולל מהדבר הנמצא מעליו להיקרא "על הדבר שתחתיו". ושלא כדבריהם ממשים, הגם שאין הם חוצצים (כגון מין במינו) בין העליון לתחתון, מכל מקום אין העליון נקרא "על" אלא "על שמעל" (יוס"ד).

אורה ההלכה
קורא זכר... זכר דעלמא היה זכר (ואפילו קורא זכר. ש"ך) רובץ על הקן — פטור מלשלח. כחכמים. (רמב"ם שם ה"י. שריע שם סעיף ז).
היתה מעופפת היתה האם מעופפת על הקן, אם כנפיה נוגעות בקן — חייב לשלח. ואם לאו, אף על

פי שנוגעות מן הצד — פטור. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ג. שריע שם סעיף א).
אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת היתה האם רובצת על אפרוח אחד או על ביצה אחת — חייב לשלח. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ז. שריע סעיף א).
הו שם אפרוחים מפריחים או ביצים מוזרות היו האפרוחים מפריחים שאינם צריכים לאימם — אינו חייב לשלח. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ט. שריע שם סעיף ז).
היתה יושבת בין שני רובדי אילן היתה האם יושבת על שני ענפי האילן והקן תחתיה, רואים, אם כשתשמט הריהו נופלת על הקן — חייב, ואם לאו — פטור. כרב יהודה בשם רב. (רמב"ם שם ה"טז. שריע שם סעיף יז).
היתה מטלית או כנפי נוצה מעוף אחר או ביצים מוזרות מפסיקים בינה לקן, או שהיו שני סדרי ביצים זה על זה וכנפיה נוגעות בסדר העליון, (או שהיתה) אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר — הרי זה משלח, ואם לא שלח — אינו לוקה.

